

Artur Adamczyk*

Ewolucja rynku medialnego na Cyprze

Wprowadzenie

Położenie Cypru w ważnym strategicznie miejscu – we wschodniej części Morza Śródziemnego, na styku trzech kontynentów: Europy, Azji i Afryki – jest przyczyną licznych prób, podejmowanych przez mocarstwa regionalne lub światowe, przejęcia nad nim kontroli. Stanowi zatem wielki atut, ale też jest swoistym przekleństwem, jako że wyspa w ciągu swej historii wielokrotnie przechodziła z rąk do rąk. Pierwsi, w XIV w. p.n.e., skolonizowali Cypr Grecy. Odcisnęli na nim trwałe piętno kulturowe, którego efektem jest posługiwanie się przez mieszkańców wyspy językiem greckim oraz ich przywiązanie do greckiej tradycji i kultury. Później Cyprzem władali kolejno: Rzymianie, Bizantyjczycy, Wenecjanie. Żaden z tych suwerenów nie zdołał jednak osłabić wpływów greckiej kultury.

Przełomem w dziejach Cypru było przejęcie nad nim kontroli w 1573 r. przez Turków (z rąk Wenecjan)¹. Nowi władcy prowadzili politykę kolonizacyjną, która polegała na osiedlaniu na wyspie ludności tureckiej. Nie przyczyniło się to jednak do osłabienia „greckiego elementu”, szczególnie że Turcy osmańscy akceptowali na swym terytorium istnienie innych religii. Pozwalali na praktykowanie chrześcijaństwa, dzięki czemu grecki Kościół prawosławny na Cyprze stał się prężnym ośrodkiem krzewienia greckiej kultury i tradycji. Owa polityka kolonizacyjna przyniosła jednak znaczące zmiany demograficzne na wyspie – Grecy cypryjscy stanowili ok. 80% ludności, ale Turcy już 20%.

---

*Doc. dr **Artur Adamczyk** – docent w Centrum Europejskim Uniwersytetu Warszawskiego.

¹ Szerzej patrz: G. Hill, *A History of Cyprus*, Volume 4, *The Ottoman Province. The British Colony, 1571–1948*, Cambridge 2010.

W 1830 r. wybuchło na Bałkanach antytureckie powstanie, którego efektem było utworzenie niepodległego Królestwa Grecji. Wówczas wśród Greków (także cypryjskich) pojawiła się idea *enosis*, czyli przyłączenia Cypru do Grecji. Reakcją na narodowe aspiracje Greków cypryjskich była niezwykle surowa polityka słabnącego imperium osmańskiego. Polegała na ogromnym wyzysku gospodarczym, w związku z czym wywoływała zaciekłe bunty Cypryjczyków. W 1878 r. władzę nad wyspą przejęła Wielka Brytania². Brytyjczycy doceniali strategiczne położenie Cypru, z którego mogli kontrolować tereny Bliskiego Wschodu, a przede wszystkim Kanał Sueski otwierający drogę na Ocean Indyjski. Wykluczali zatem możliwość oddania wyspy Królestwu Grecji. Grecy cypryjscy nie mieli jednak zamiaru rezygnować z wcielenia w życie idei *enosis*. Uwidocznili się to szczególnie wyraźnie po zakończeniu II wojny światowej, kiedy domagali się, w ramach procesów dekolonizacyjnych, prawa do samostanowienia. W ich rozumieniu oznaczało to przyłączenie Cypru do Grecji. Ponieważ Brytyjczycy, pragnący utrzymać zwierzchność nad wyspą, absolutnie nie akceptowali takiego rozwiązania, w 1955 r. utworzono zbrojną Cypryjską Organizację Wyzwolenia Narodowego (*Ethniki Organosis Kipriotikis Apeleftheroseos*), która rozpoczęła wojnę partyzancką z okupantem³.

Reakcją administracji brytyjskiej były akcje pacyfikacyjne, do których angażowała zamieszkujących wyspę Turków, zatrudnianych w służbach bezpieczeństwa. W krótkim czasie działania podejmowane przez Brytyjczyków doprowadziły do antagonizmów grecko-tureckich na Cyprze. Stały się też przyczyną wzrostu zainteresowania przyszłością wyspy zarówno rządu Grecji, jak i Turcji. Ankarą w reakcji na hasła *enosis* stworzyła własną koncepcję polityczną – *taksim*, zakładającą podział wyspy między Grecję i Turcję⁴. Coraz bardziej krwawe walki na Cyprze, a także presja międzynarodowa, zmusiły Brytyjczyków do podjęcia negocjacji z rządami w Atenach i Ankarze w sprawie dalszych losów politycznych wyspy. Efektem rozmów, które toczyły się w Zurychu i Londynie, stała się decyzja o powołaniu do życia niepodległego państwa – Republiki Cypryjskiej⁵. Proklamowano ją 16 sierpnia 1960 r. Funkcjonowanie kraju oparto na konstytucji oktrojowanej, narzuconej Cypryjczykom (a właściwie Grekom cypryjskim, gdyż Turcy ją popierali) przez

---

² Ibidem.

³ Szerzej patrz: M. Misztal, *Historia Cypru*, Kraków 2013 oraz A. Adamczyk, *Cypr. Dzieje polityczne*, Warszawa 2002.

⁴ Szerzej na temat konfliktu grecko-tureckiego na Cyprze patrz: P. Osiewicz, *Konflikt cypryjski*, Warszawa 2013 oraz A. Adamczyk, *Problem cypryjski w stosunkach międzynarodowych*, w: *Problemy narodowościowe w Europie i ich wpływ na stosunki międzynarodowe na przełomie XX i XXI wieku*, red. H. Szczerbiński, Warszawa 2010.

⁵ Wielka Brytania podczas negocjacji zagwarantowała sobie posiadanie na czas nieokreślony dwóch baz militarnych na Cyprze.

Wielką Brytanię, Grecję i Turcję. Te trzy państwa miały status gwarantów konstytucji i prawo ingerowania w sprawę Cypru w przypadku jej naruszenia. W opinii Grekocypryjczyków⁶ ustawa zasadnicza była dla nich krzywdząca. Ich zdaniem przyznawała dużo większe prawa i przywileje Turkocypryjczykom, którzy stanowili zaledwie 20% ludności kraju. Chodziło przede wszystkim o to, że wszystkie istotne dla państwa ustawy musiały być odrębnie akceptowane przez deputowanych grekocypryjskich i turkocypryjskich. Poza tym grekocypryjski prezydent oraz turkocypryjski wiceprezydent zyskali wzajemne prawo weta wobec swoich decyzji i zgłaszanych ustaw. W wyniku niestabilnej sytuacji wewnętrznej nowe państwo pogrążyło się w kryzysie, co doprowadziło w 1963 r. do próby przeprowadzenia zmiany konstytucji przez Grekocypryjczyków. Działania te Turkocypryjczycy uznali za zamach na ich konstytucyjne prawa. Pojawiła się zatem groźba interwencji ze strony Turcji, która powoływała się na uprawnienia gwaranta konstytucji. W rezultacie na wyspie wybuchły zamieszki. W celu ustabilizowania sytuacji w 1964 r. wprowadzono na Cypr oddziały pokojowe ONZ. Po wydarzeniach z przełomu lat 1963/1964 Turkocypryjczycy wycofali się z prac w administracji państwowej i zamknęli w swoich enklawach.

Dziesięć lat później junta wojskowa rządząca w Grecji postanowiła dokonać zamachu stanu na Cyprze. Jego celem było obalenie prezydenta Makariosa i zrealizowanie idei *enosis*. W efekcie puczu wojska tureckie wkroczyły na wyspę. Ankara, powołując się na status gwaranta konstytucji, dokonała inwazji i zajęła na północy aż 37% terytorium Cypru. Rezultatem akcji tureckiej była ucieczka i przesiedlenia ludności: ok. 50 tys. Turkocypryjczyków uciekło na północ, a ok. 250 tys. Grekocypryjczyków – na południe. Z czasem przywrócono legalne władze na Cyprze, mimo to Turcja nie wycofała wojsk z północnej części wyspy. W 1983 r. z jej inspiracji powstała samozwańcza Turecka Republika Północnego Cypru. Nowy na arenie międzynarodowej podmiot uznała tylko Turcja. W opinii pozostałych krajów świata jedynym państwem cypryjskim jest Republika Cypryjska, której północną część okupują wojska tureckie. Wieloletnie negocjacje między Grekocypryjczykami i Turkocypryjczykami do tej pory nie przyniosły porozumienia.

Ponieważ Republika Cypryjska jest jedynym uznanym podmiotem prawnomiędzynarodowym, przedstawiona w dalszej części tekstu analiza

---

⁶ Zespół naukowy realizujący projekt badawczy „Cypr: dzieje, kultura, literatura” pod kierownictwem prof. Małgorzaty Borowskiej uznał na spotkaniu roboczym w dniu 10 grudnia 2010 r., iż właściwa nazwa dla określenia mieszkańców wyspy to Grekocypryjczycy i Turkocypryjczycy. Autor uważa, że tę nomenklaturę słowną powinno się używać dopiero od momentu powstania Republiki Cypryjskiej. Wcześniej mieszkańców Cypru określano odpowiednio Grekami i Turkami cypryjskimi.

sytuacji mediów na wyspie dotyczy tylko tego państwa i nie zawiera omówienia żadnych instytucji w części okupowanej.

1. Jak zmieniał się rynek prasowy na Cyprze

Wyjątkowe położenie Cypru – u zbiegu trzech kontynentów – oraz jego burzliwe losy polityczne sprawiły, że ścierały się na nim wpływy różnych cywilizacji i kultur. Najbardziej trwała, jak już wspomniano, okazała się spuścizna kultury i tradycji greckiej, w okresie nowożytnym mocno związana z grekocypryjskim Kościołem prawosławnym.

Życie kulturalne w czasach imperium osmańskiego oficjalnie nie istniało, Turcy nie prowadzili bowiem żadnej polityki w tym zakresie. Przełom przyniosło dopiero przejęcie władzy na Cyprze przez Brytyjczyków. W 1878 r. Grecy cypryjscy zaczęli wydawać pierwszą gazetę „Kipros – Cyprus” („Cypr”). Na początku ukazywała się w wersji dwujęzycznej – po grecku i angielsku, tego bowiem wymagał sponsorujący pismo brytyjski gubernator⁷. Pojawiło się także kilka gazet w języku angielskim, szybko jednak zaprzestano ich wydawania ze względów ekonomicznych, bo grono czytelników było bardzo wąskie. Na wyspie nikt nie znał angielskiego oprócz grupy urzędników i żołnierzy⁸. „Kipros” także wkrótce był wydawany już tylko w wersji greckiej. Ludność Cypru posługiwała się bowiem jedynie językami greckim i tureckim, w dodatku skutkiem tureckiego panowania był powszechny analfabetyzm. Zaslugą Brytyjczyków było wprowadzenie powszechnego szkolnictwa, oddzielnie dla Greków i Turków cypryjskich (choć tylko na poziomie podstawowym) z obowiązkową nauką angielskiego. Ponieważ jednak Brytyjczycy byli dla Greków okupantami, którzy stali na drodze do realizacji idei *enosis*, nie przyczyniło się to do upowszechnienia prasy anglojęzycznej. Bojkotowanie jej oraz kultywowanie języka greckiego, który stanowił symbol przywiązania do macierzy Grecji, uważano za wyraz patriotyzmu⁹. Stanowiący zdecydowaną mniejszość na wyspie Turcy nie przywiązywali większej wagi do edukacji, nie byli też zainteresowani wydawaniem gazet w swoim języku.

U progu XX w. wychodziło zatem na Cyprze kilka gazet w języku greckim. Były to np.: (od 1893 r.) „Foni tis Kipru” („Głos Cypru”), „Kipriakos Filax” („Cypryjski Strażnik”), a także „Eleftheria”

---

⁷ S. Varela, *From Colonisation to Globalisation: The Impact of English on Greek, with Particular Reference to the Dialect of Cyprus*, „Odisea” 2006, No. 7, s. 205.

⁸ P. Arnold, *Cyprus challenge: A colonial Island and its aspirations*, London 1956, s. 16.

⁹ S. Varela, op.cit., s. 208.

(„Wolność”)¹⁰. Niektóre dzienniki miały charakter lokalny, m.in. wydawane od 1925 r. „Chronos” („Czas”) i „Paratiritis” („Obserwator”) w Limasol oraz „Agrotiki” („Gazeta Rolna”) w Athienou¹¹. Zaczęły się ukazywać, najczęściej jako miesięczniki, także czasopisma literackie, np. „Kipriaka Gramata” („Cypryjskie Litery”)¹². Publikowano w nich wiersze greckich poetów oraz fragmenty greckiej i światowej literatury pięknej¹³. „Halkin Sesi” („Głos Narodu”) – pierwsza gazeta w języku tureckim – pojawiła się na rynku dopiero w 1942 r.

Brytyczycy nie wprowadzili żadnej regulacji prawnej dotyczącej prasy aż do lat 30. XX w. Zdopingowały ich do tego dopiero zamieszki w 1931 r. Wywołali je Grecy cypryjscy domagający się realizacji unii z Grecją. Pojawiła się wówczas w prasie greckojęzycznej seria artykułów wspierających ideę *enosis*. Administracja brytyjska zaczęła więc czym prędzej opracowywać prawo prasowe. Przepisy, które miały służyć – przez cenzurę publikowanych tekstów – ścisłej kontroli gazet i czasopism, wprowadzono w 1935 r.¹⁴

W okresie po II wojnie światowej cypryjski rynek prasowy ewoluował. Gazet nie wydawały już duże korporacje medialne, lecz małe rodzinne firmy. Ponieważ starały się rozpowszechniać ideę *enosis*, nie zawsze ich wyniki finansowe umożliwiały utrzymanie się na rynku. Warto zwrócić uwagę, że od 1945 r. zaczął się ukazywać dziennik w języku angielskim „Cyprus Mail”, który cieszył się na tyle dużą popularnością, iż przetrwał do dziś. Być może przyczynił się do tego fakt, że gazeta była chętnie czytana także przez Turków cypryjskich.

W okresie najaktywniejszej walki antykolonialnej, przypadającym na koniec lat 50. XX w., oraz początków funkcjonowania niepodległej Republiki Cypryjskiej (wczesne lata 60.) pojawiły się nowe dzienniki i tygodniki¹⁵. Owe czasopisma dzieliły się na dwie grupy odzwierciedlające rozłam w społeczeństwie greckim na Cyprze. Pewna część wydawców wciąż agitowała za unią z Grecją, pozostali byli zwolennikami utrzymania

---

¹⁰ *Polonia – Kipros. Apo ti hora tu Sopen sto nisi tis Afroditis (Polska–Cypr. Z kraju Chopina na wyspę Afrodyty)*, red. J. Jeorgis, J. Kazamias, Levkosia 2011, s. 83, 131, 137.

¹¹ Ch. Christophorou, *Greek Cypriot Media Development and Politics*, „The Cyprus Review”, Fall 2010, Vol. 22, s. 237.

¹² *Polonia – Kipros...*, op.cit., s. 219.

¹³ S. Varela, op.cit., s. 205.

¹⁴ *Cyprus*, w: Annex 4: Media Systems (Country Reports). Study on Co-Regulation Measures in the Media Sector, Study for the European Commission, Directorate Information Society and Media, Hans-Bredow-Institut for Media Research at the University of Hamburg, June 2006, http://ec.europa.eu/avpoliccy/docs/library/studies/coregul/annex_4_en.pdf [dostęp: 5.12.2013].

¹⁵ Należy podkreślić, iż w Republice Cypryjskiej są dwa języki urzędowe – grecki i turecki. Tureckiego praktycznie nie używa się od 1974 r., czyli od inwazji tureckiej, która spowodowała *de facto* podział wyspy na dwie części.

niezależności Republiki Cypryjskiej. Wśród najważniejszych czasopism wspierających ideę *enosis* należy wymienić: dzienniki „Machi” („Bitwa”), „Agon” („Walka”), „Patris” („Ojczyzna”), „Etnos” („Naród”) oraz tygodniki „Ethniki” („Narodowy”), „Tharros” („Odwaga”) i „Synagermos” („Alarm”). Do drugiej grupy natomiast można zaliczyć „Eleftheros Laos” („Wolny Naród”), „Dimokratia” („Demokracja”), „Dimokratiki” („Demokratyczna”), „Fileleftheros” („Liberał”), „Eleftheri Kipros” („Wolny Cypr”) oraz „Apogiewmatini” („Popołudniowa”)¹⁶. Zjawiskiem zasługującym na uwagę było znikanie z rynku wydawniczego po uzyskaniu niepodległości przez Cypr gazet lokalnych. Dowodziło ono, że czytelnicy byli zdecydowanie bardziej zainteresowani sprawami ogólnopaństwowymi. Zaczęły się ukazywać także gazety pełniące rolę tub propagandowych partii politycznych działających w parlamencie cypryjskim.

Rok 1974 to kolejna cezura w historii cypryjskiego rynku prasowego. Przyczyną była inwazja turecka na północną część Cypru. Od tego momentu zmieniła się retoryka artykułów prasowych w gazetach grecko-tureckich. Zamiast haseł związanych z realizacją idei *enosis* (które zniknęły z łamów prasy) pojawiły się w nich żądania wycofania tureckich wojsk okupacyjnych.

Wczesne lata 80. XX w. przyniosły wkroczenie do branży wydawniczej nowych technologii. W efekcie tej prawdziwej rewolucji zmieniła się również struktura branży. Małe rodzinne firmy zaczęły ustępować miejsca korporacjom medialnym powstającym na Cyprze, takim jak Dias Publishers, Arktinos Publishers czy Alfamedia Services. Dzienniki, do tej pory ukazujące się przez sześć dni w tygodniu (prócz poniedziałku), zaczęto wydawać codziennie. Spowodowało to upadek aż ośmiu tygodników np. „Kipros”, „Satiriki” („Satyrycznej”) oraz „Asyrmatos” („Przekazu”), które wychodziły w poniedziałki, wypełniając rynkową lukę spowodowaną brakiem dzienników¹⁷. W ich miejsce pojawiły się nowe czasopisma, ale nie wszystkim udało się sprostać konkurencji. Z tygodników, które zaczęto wydawać w latach 80., trzy–cztery lata przetrwały: „Epikeri” („Aktualność”), „Eleftheria tis Gnomis” („Wolne Zdanie”), „Embros” („Naprzód”). Rekordowo długo – 11 lat – utrzymał się na rynku tygodnik „Paraskinio” („Kulisy”)¹⁸.

W latach 90. XX w. nastąpiły kolejne znaczące zmiany techniczne w branży prasowej. Trwała też zacięta walka o czytelników. W efekcie silnej konkurencji i procesów koncentracji mediów dziś w Republice Cy-

---

¹⁶ Ch. Christophorou, op.cit., s. 237–238.

¹⁷ Ibidem, s. 239.

¹⁸ Ibidem.

pryjskiej ukazuje się sześć dzienników oraz trzy tygodniki¹⁹. Największą popularnością cieszy się dziennik „Fileleftheros” („Liberal”), który wychodzi w nakładzie 31 tys. egzemplarzy²⁰.

Tabela 1. Główne dzienniki i tygodniki wydawane w Republice Cypryjskiej

Tytuł	Rok założenia	Właściciel
Dzienniki		
„Fileleftheros”	1955	Phileleftheros Public Company
„Politis” („Obywatel”)	1999	Arktinos Publishers
„Simerini” („Dzisiejsza”)	1976	Dias Publishers
„Alithia” („Prawda”)	1952	Alfamedia Services
„Haravgi” („Świt”)	1956	Telegraphos
„Cyprus Mail” (w jęz. ang.)	1945	Cyprus Mail
Tygodniki		
„Mahi” („Bitwa”)	1960	Atrotos
„Kathimerini” („Codzienna”)	2008	Kathimerini
„Antilogos” („Riposta”)	1999	Drositis Publishing
„To Kipriako Pontiki” („Cypryjska Mysz”)	2003	Costas Valanides
„Cyprus Weekly” (w jęz. ang.)	1979	Phileleftheros Public Company

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *The Citizens’ Right to Information: Law and Policy in the EU and its Member States*, European Parliament, 2012, s. 96, <http://www.europarl.europa.eu> [dostęp 5.12.2013] oraz *List of Cypriot Mass Media*, <http://www.businessincyprus.gov.cy/> [dostęp 5.12.2013].

2. Prawo prasowe w Republice Cypryjskiej

W konstytucji cypryjskiej z 1960 r. zawarto podstawy prawne regulacji dotyczących prasy. Jej art. 19 brzmi: „Każdy ma prawo do wolności słowa i wolności wyrażania opinii w jakiegokolwiek formie. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów i otrzymywania oraz przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice

¹⁹ *The Citizens’ Right to Information: Law and Policy In the EU and its Member States*, European Parliament, 2012, s. 96, <http://www.europarl.europa.eu> [dostęp 5.12.2013].

²⁰ Charalambos Constantinou, *Digital Culture*, <http://agrino.org/pcbites/project.pdf> [dostęp 5.12.2013].

państwowe”²¹. W ustawie zasadniczej znajduje się też następujący zapis: „Konfiskata gazet lub innych materiałów drukowanych jest zabroniona bez pisemnego zezwolenia prokuratora generalnego Republiki Cypryjskiej, które musi zostać potwierdzone decyzją właściwego sądu w terminie nieprzekraczającym siedemdziesięciu dwóch godzin”²². Prócz wspomnianych konstytucyjnych zapisów aż do 1989 r. nie stworzono w zasadzie żadnej oddzielnej regulacji dotyczącej prasy. Na zmianę sytuacji wpłynęła dopiero konieczność wypełnienia obowiązków wynikających z członkostwa Cypru w Radzie Europy, a także rozwój techniczny w latach 80., który objął również sektor wydawniczy. Rząd podjął konsultacje z różnymi organizacjami zawodowymi związanymi z sektorem prasowym, by opracować ustawę o prawie prasowym. Parlament przyjął ją w 1989 r.²³, a weszła w życie rok później. Przepisy te miały przede wszystkim zapewnić dziennikarzom prawo pozyskiwania informacji zarówno ze źródeł publicznych, jak i prywatnych oraz ich rozpowszechniania. Na urzędników państwowych nałożono obowiązek udostępniania dziennikarzom informacji i udzielania odpowiedzi na ich pytania. Zostały też powołane dwie ważne instytucje: Rada Prasowa i Urząd Prasowy. Do najistotniejszych zadań pierwszej z nich należą: rozwiązywanie problemów w zakresie etyki dziennikarskiej, gwarantowanie wolności i niezależności prasy oraz wszczynanie postępowań w przypadku naruszania praw i wolności dziennikarza, ale też w przypadku łamania przez dziennikarza zasad zawartych w przyjętym przez Radę Prasową regulaminie. Instytucja ta wydaje także decyzje o obowiązku zamieszczenia w prasie sprostowania²⁴. Jej kadencja trwa trzy lata. Liczba członków Rady Prasowej nie jest stała, zależy bowiem od wyników wyborów do parlamentu. Jej skład ustala Rada Ministrów, która wybiera po trzech członków spośród kandydatów przedstawionych przez Unię Dziennikarzy i przez Stowarzyszenie Wydawców Gazet. Pozostałych członków wybierają partie (każda jednego), które weszły do parlamentu. Ponieważ liczba partii w parlamencie bywa różna, również liczba członków Rady nie zawsze jest taka sama. Decyzje podejmowane są większością zwykłą, a kworum niezbędne do podjęcia decyzji to sześciu członków²⁵.

---

²¹ L.P. Akritidis, W. Forysiński, *Konstytucja Republiki Cypru*, w: *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, red. W. Stańkiewicz, Warszawa 2011, s. 143–144.

²² *Ibidem*.

²³ *Cyprus*, w: *Co-Regulations Measures in the Media Sector: Annex 5: Country reports on possible co-regulation system*, Study for the European Commission, Directorate Information Society and Media, Hans-Bredow-Institut for Media Research at the University of Hamburg, June 2006, <http://ec.europa.eu/avpolicy/docs/library/studies/coregul/annex5.pdf> [dostęp 5.12.2013].

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

Ustalenia w kwestii członkostwa w Radzie Prasowej przedstawiciele partii parlament cypryjski wprowadził w ostatnim etapie prac nad ustawą o prawie prasowym, w dodatku bez konsultacji z Unią Dziennikarzy i ze Stowarzyszeniem Wydawców Gazet. W opinii obu organizacji pozarządowych w ten sposób Rada Prasowa została upolityczniona.

Na mocy ustawy o prawie prasowym powołano też Urząd Prasowy. Głównym zadaniem tego organu jest ustalanie górnych pułapów cen czasopism, a także udzielanie licencji agencjom zajmującym się dystrybucją. Rada Ministrów wybiera członków urzędu spośród osób przedstawionych przez następujące instytucje: Stowarzyszenie Wydawców Gazet (zgłasza trzech kandydatów), Unia Dziennikarzy (jednego), agencje dystrybucyjne oraz wydawnictwa (po jednym), Biuro Informacyjne i Prasowe (jednego), Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (jednego), Ministerstwo Handlu i Przemysłu (jednego). Urząd Prasowy podejmuje decyzje zwykłą większością głosów, warunkiem jest obecność przynajmniej pięciu członków²⁶.

Wkrótce po przyjęciu ustawy okazało się, że obie nowo powołane instytucje nie spełniają pokładanych w nich nadziei, nie wywiązują się bowiem odpowiednio z powierzonych im zadań. Główną tego przyczyną było ich upolitycznienie, wszak członkami owych organów byli reprezentanci partii politycznych oraz przedstawiciele rządu. Stowarzyszenia dziennikarzy nieustannie krytykowały upolitycznienie Rady Prasowej i Urzędu Prasowego. Kilkakrotnie podejmowano próby wprowadzenia w ustawie zmian dotyczących struktur tych organów, niestety bezskutecznie. Brak akceptacji przez środowiska dziennikarskie powoduje, że ani Rada, ani Urząd nie podejmują żadnych istotnych decyzji.

W ustawie o prawie prasowym dokładnie określono zakres kompetencji Biura Informacyjnego i Prasowego, czyli organu rządowego, który do 1974 r. nosił nazwę Urzędu Informacji Publicznej Republiki Cypryjskiej. Po inwazji tureckiej Makarios III, pierwszy prezydent Republiki, zdecydował o zmianie nazwy instytucji na Biuro Prasowe i Informacyjne Republiki Cypryjskiej (*The Press and Information Office* – PIO) i jej zadań. Ustalono, że głównym celem PIO będzie informowanie światowej opinii publicznej o dramatycznych konsekwencjach okupacji północnego Cypru przez wojska tureckie. W ustawie o prawie prasowym z 1989 r. podkreślono odpowiedzialność urzędu za politykę prasową rządu, a do jego głównych zadań zaliczono udzielanie mediom, zarówno krajowym, jak i zagranicznym, oficjalnych informacji o pracach Rady Ministrów i parlamentu. Biuro odpowiada także za realizację prawa prasowego²⁷.

---

²⁶ *Cyprus*, w: Annex 4: Media Systems (Country Reports)..., op.cit.

²⁷ <http://www.hri.org/CYPIO/info.html> [dostęp 5.12.2013].

3. Media pozaprasowe w Republice Cypryjskiej

Cyprus Broadcasting Service – pierwsza stacja radiowa na Cyprze – powstała w październiku 1953 r. Nadawała program codziennie, a w zależności od dnia tygodnia audycje były prowadzone w jednym z trzech języków: greckim, tureckim lub angielskim. Współpracowała bezpośrednio z BBC i nadawała jej serwisy informacyjne. Rok 1955 przyniósł decyzję o rozpoczęciu emisji drugiego programu – w języku tureckim. W pierwszym etapie obejmował zasięgiem tylko południe Cypru, później przekaz rozszerzono na całą wyspę.

1 kwietnia 1957 r. stacja Cyprus Broadcasting Service rozpoczęła nadawanie pierwszego lokalnego, jeszcze bardzo skromnego, programu telewizyjnego. Początkowo transmisje trwały dwie godziny tygodniowo²⁸. Za działalność radia i telewizji na Cyprze, pozostającym pod kolonialnym zwierzchnictwem Wielkiej Brytanii, odpowiadała powołana w 1955 r. Cyprus Inland Telecommunications Authority. W roku 1961 r., po uzyskaniu przez wyspę niepodległości, jej miejsce zajęła instytucja rządowa Cyprus Telecommunications Authority (CYTA). Działa ona do dziś, ale w nieco zmienionym zakresie, koncentruje się bowiem na kwestiach technicznych dotyczących telekomunikacji i cyfryzacji.

W przyjętej w 1960 r. konstytucji znajduje się odniesienie do kwestii językowych w cypryjskim radiu i telewizji. Artykuł 171 mówi: „W audycjach radiowych i telewizyjnych nadawane są programy dla obu społeczności, greckiej i tureckiej. Czas trwania programów radiowych dla społeczności tureckiej nie będzie krótszy niż siedemdziesiąt godzin tygodniowo, podzielonych na regularne dzienne audycje w każdym dniu tygodnia”²⁹. Podkreślono w nim również, iż „wszystkie oficjalne audycje radiowe i telewizyjne nadawane są w obu językach, greckim i tureckim”³⁰. Artykuł ten pozostaje jednak martwy ze względu na podział Cypru wynikający z tureckiej okupacji północnej części wyspy.

W 1960 r. stacja Cyprus Broadcasting Service zmieniła nazwę na Cyprus Broadcasting Corporation (*Radiophoniko Idrima Kipru* – RIK) i stała się nadawcą państwowym (polska nazwa oddająca istotę tej instytucji to Państwowy Urząd Radiowo-Telewizyjny na Cyprze³¹). Wzorem dla opracowujących zasady jej funkcjonowania było BBC. Stacja miała monopol

---

²⁸ T. Papaioannou, A. Sophocleous, *Audience Research in Cyprus*, www.cost-transforming-audiences.eu [dostęp 2.12.2013].

²⁹ L.P. Akritidis, W. Forsyński, *Konstytucja Republiki Cypru...*, op.cit., s. 179.

³⁰ Ibidem.

³¹ Nazwę tego urzędu autor ustalił z tłumaczem przysięgłym języka greckiego, Pavlosem Akritidisem.

na nadawanie programów telewizyjnych i radiowych w Republice Cypryjskiej aż do początku lat 90. XX w. Później na rynku radiowo-telewizyjnym wyspy zaszły duże zmiany: w 1990 r. rozpoczęły nadawanie komercyjne stacje radiowe, a w 1992 r. – telewizyjne³². Warto wspomnieć, że pierwszą prywatną stacją telewizyjną była LogosTV, własność cypryjskiego Kościoła. Przepisów regulujących funkcjonowanie komercyjnych stacji telewizyjnych i radiowych jednak nie było. Pojawiające się problemy w tym zakresie sporadycznie rozpatrywała Rada Ministrów. Ze względu na rewolucję techniczną z lat 90. oraz wchodzenie na rynek kolejnych komercyjnych nadawców rząd i parlament cypryjski musiały się jednak zająć stworzeniem odpowiednich przepisów.

Ustawa o radiowych i telewizyjnych stacjach nadawczych weszła w życie w 1998 r., a pakiet rozporządzeń do niej przyjęto dwa lata później³³. Proces akcesji Republiki Cypryjskiej do UE wymagał znowelizowania w 2004 r. przepisów. Należało bowiem dostosować je do *acquis communautaire* (głównie do dyrektywy *Telewizja bez granic*). Przyjęcie ustawy miało na celu określenie zasad działania prywatnych nadawców. Opracowano system udzielania licencji, zagwarantowano pluralizm, podjęto kroki dla przeciwdziałania koncentracji mediów w jednych rękach. Ustawodawcy starali się także zabezpieczyć nieletnich przed odbieraniem treści dla nich niewłaściwych, nie ograniczając jednak widzom i słuchaczom swobody korzystania z „produktów” mediów.

Na straży realizacji tych zasad miała stanąć niezależna instytucja upoważniona do regulacji rynku medialnego. Rolę tę powierzono powołanemu w 1998 r. Archi Radio Tileorasis Kipru (Urzędowi Radiofonii i Telewizji Cypru, ang. *Cyprus Radio Television Authority*)³⁴. Jego obowiązkiem jest zagwarantowanie poszanowania zasad demokracji oraz podstawowych praw i wolności obywatelskich na rynku medialnym: swobody wypowiedzi, dostępu do informacji, pluralizmu informacyjnego, przejrzystości w zakresie własności instytucji nadawczych. Urząd ma dbać o poszanowanie tożsamości narodowej i dziedzictwa kulturowego Cypryjczyków oraz czuwać nad jakością używanego w mediach języka³⁵. CRTA tworzy siedem osób, reprezentujących środowiska: dziennikarskie, prawnicze oraz naukowe (Uniwersytet w Nikozji), mianowanych przez Radę Ministrów

---

³² Ch. Christophorou, op.cit., s. 236.

³³ E. Santori, K. Goulianos, *Cyprus*, w: *Broadcasting and Citizens*, http://www.eavi.eu/joomla/images/stories/Publications/broadcasting_Citizens/Cyprus.pdf [dostęp 5.12.2013].

³⁴ H. Kyriakides, *Cyprus*, w: *The International Comparative Legal Guide to: Telecoms, Media and Internet Laws and Regulations 2013*, London 2013, s. 56.

³⁵ M. Aletrari, *Archi Radio Tileorasis Kipru*, www.crt.a.org.cy [dostęp 6.12.2013].

na sześcioletnią kadencję. Dzięki różnorodności członków instytucja, choć powoływana przez rząd, jest całkowicie niezależna. Do głównych zadań CRTA należy udzielanie, wznawianie lub odbieranie licencji stacjom nadawczym, zarówno ogólnokrajowym, jak i lokalnym, monitorowanie programów radiowych i telewizyjnych pod kątem naruszania prawa, nakładanie sankcji za łamanie przepisów dotyczących kwestii reklam i ochrony nieletnich przed niedopuszczalnymi treściami oraz za szerzenie nienawiści i naruszanie kodeksu etyki dziennikarskiej. W kompetencjach urzędu leży też kontrolowanie statusu własności stacji w kontekście ich niezależności oraz tendencji koncentracji lub monopolizacji rynku i opracowywanie co trzy lata raportu dotyczącego tych zagadnień. CRTA jest również gwarantem niezależności dziennikarzy w wykonywaniu ich pracy. Wreszcie do jego zadań należy obserwowanie tendencji występujących na międzynarodowych rynkach medialnych i sugerowanie Radzie Ministrów potrzeby przeprowadzenia na Cyprze zmian w tym zakresie³⁶.

Tabela 2. Główne stacje telewizyjne w Republice Cypryjskiej

Nazwa	Rok założenia	Właściciel
RIK1	1957	Cyprus Broadcasting Corporation
RIK2	1992	Cyprus Broadcasting Corporation
ANT1	1993	Antenna
Sigma TV	1995	Dias Publishers
Mega TV	1992	Mega and Logos Piroforiaki Company
CNC Plus TV	2006	
LTV	1993	Lumiere TV Company
Extra	1994	K.K. New Extra
Energy (NRG)	2011	NRG TV
MadCy	2011	MusicBox Entertainment

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *The Citizens' Right to Information: Law and Policy in the EU and its Member States*, European Parliament, 2012, s. 96, <http://www.europarl.europa.eu> [dostęp 5.12.2013] oraz *List of Cypriot Mass Media*, <http://www.businessincyprus.gov.cy/> [dostęp 5.12.2013].

Obecnie w Republice Cypryjskiej istnieje 17 stacji telewizyjnych. Z 10 o charakterze ogólnokrajowym dwie należą do publicznej Cyprus Broadcasting Corporation: RIK1, która nadaje programy informacyjne i oświatowe (współpracuje z greckim kanałem ALPHA), i RIK2, specja-

³⁶ Press and Information Office, <http://www.moi.gov.cy/moi/PIO/PIO.nsf/All/C111B7FD1A982578C2256D710021C3E2?OpenDocument> [dostęp 6.12.2013].

lizująca się w rozrywce i sporcie. Natomiast pozostałe to stacje prywatne: ANT1, Sigma, Mega, TVPlus, LTV, Extra, Capital, NRG i MadCy. Kolejne stacje nadają tylko lokalne programy, po trzy działają w Limassol i Pafos, po jednej w Nikozji i Larnace. Dzięki podpisaniu z Atenami porozumienia o wzajemnej wymianie programów i swobodnym dostępie do telewizji drugiej strony, Grekocypryjczycy oglądają także programy nadawane przez stacje greckie. Na Cyprze największą oglądalnością cieszą się prywatne stacje telewizyjne: Sigma, ANT1 i Mega.

Liczba podmiotów działających na cypryjskim rynku radiowym jest o wiele większa, wynosi bowiem 56. 14 stacji ma zasięg ogólnokrajowy, a 42 – lokalny³⁷. Publiczna Cyprus Broadcasting Corporation emituje cztery programy. Najbardziej popularne spośród prywatnych nadawców są radia: Super FM, Proto, Sfera, Logos, Athina, Exi oraz Astra³⁸.

4. Cypryjskie media a zasady etyki dziennikarskiej

Unia Dziennikarzy, Stowarzyszenie Wydawców Gazet oraz prywatni właściciele elektronicznych mass mediów w 1997 r. przyjęli, a w 2008 r. zmodyfikowali Kodeks etyki dziennikarskiej³⁹. Wymieniono w nim prawa dziennikarzy w zakresie dostępu do informacji i własności intelektualnej oraz ich obowiązki dotyczące rzetelności zawodowej oraz ochrony nieletnich przed szkodliwymi treściami. Szczególne znaczenia nadano prawu dziennikarzy do nieujawniania źródła ich informacji (z pewnymi wyjątkami)⁴⁰. Nad przestrzeganiem kodeksu czuwa powołana w 1997 r. Komisja Etyki Dziennikarskiej. Ów niezależny organ jest tworzony przez 13 członków. Unia Dziennikarzy, Stowarzyszenie Wydawców Gazet oraz grupa prywatnych właścicieli elektronicznych mass mediów wybierają po trzech swoich reprezentantów oraz – wspólnie – przewodniczącego komisji. To dziesięcioosobowe grono wybiera natomiast kolejnych trzech ekspertów w zakresie mediów. Przewodniczący ma być prawnikiem, specjalistą od praw człowieka⁴¹. Komisja Etyki Dziennikarskiej stoi na straży przestrzegania prawa do swobody wypowiedzi dziennikarzy w mass mediach oraz ich niezależności. Może zatem interweniować w przypadku domniemania naruszenia wymienionych praw i zasad. Na jej wniosek Urząd

---

³⁷ M. Aletrari, op.cit.

³⁸ *Cyprus*, w: Annex 4: Media Systems (Country Reports)..., op.cit., s. 70.

³⁹ http://www.cmcc.org.cy/code_pradice.html [dostęp 5.12.2013].

⁴⁰ <http://www.rjionline.org/MAS-Codes-Cyprus-Journalists> [dostęp 5.12.2013].

⁴¹ *Cyprus*, w: Annex 4: Media Systems (Country Reports)..., op.cit., s. 78.

Radiofonii i Telewizji Cypru wszczyna postępowanie, a za złamanie lub nieprzestrzeganie przepisów Kodeksu etyki dziennikarskiej nakłada karę administracyjną⁴², nawet bardzo surową. Czasami ogranicza się do ostrzeżenia lub nałożenia grzywny, ale w poważniejszych przypadkach decyduje np. o tymczasowym, a nawet stałym odebraniu stacji koncesji.

Ze względu na przysługujące Urzędowi Radiofonii i Telewizji Cypru prawo udzielania lub przedłużania licencji na nadawanie programów, a także na jego aktywne podejście do obowiązku czuwania nad przestrzeganiem Kodeksu etyki dziennikarskiej (w 2009 r. było prowadzonych aż 156 spraw), rola tej instytucji jest bardzo istotna.

5. Badania oglądalności i słuchalności mediów na Cyprze

Badania wśród widzów i słuchaczy dotyczące popularności stacji telewizyjnych i radiowych na Cyprze zaczęły się relatywnie późno, bo dopiero w latach 90., kiedy pojawiły się prywatne stacje nadawcze. Co prawda, pierwsze prymitywne sondaże organizowano już w latach 70., jednak dotyczyły one jedynie ogólnego poziomu zadowolenia widzów lub słuchaczy z programów emitowanych przez państwowego monopolistę RIK. Profesjonalne badania sondażowe, wzorowane na ankietach przeprowadzonych w Wielkiej Brytanii i Grecji, realizowane były głównie przez nadawców prywatnych. Głównym celem było stworzenie rankingu najbardziej popularnych programów proponowanych przez tych emitentów. Te typowe dla rynków medialnych badania rozpoczęte pod koniec XX w. są oczywiście wciąż organizowane na zlecenie czołowych nadawców. Sondaże dotyczące konsumpcji mediów są regularnie prowadzone także przez służby statystyczne afiliowane przy Ministerstwie Finansów oraz Ministerstwie Edukacji i Kultury⁴³.

Oprócz typowych sondaży badających oglądalność bądź słuchalność programów organizowane są pogłębione badania dotyczące wpływu mediów na młodych odbiorców, w szczególności tego, jakie efekty wywierają na ich tożsamość kulturową programy cypryjskie i amerykańskie (jako główne audycje zagraniczne oferowane w prywatnych stacjach nadawczych). Oczywiście regularnie badany jest także efekt emitowania

---

⁴² E. Murawska-Najmiec, A. Piekut, *Informacja o roli organów regulacyjnych w tworzeniu, przestrzeganiu i ochronie zasad etyki dziennikarskiej oraz standardów profesjonalnych i programowych w dziedzinie radiofonii i telewizji*, „Analiza Biura Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji” 2006, nr 10, s. 5.

⁴³ T. Papaioannou, A. Sophocleous, *Audience Research in Cyprus*, <http://www.cost-transforming-audiences.eu/node/129> [dostęp 27.10.2014].

pewnych programów publicystycznych na stosunek Cypryjczyków do partii politycznych, kwestii nacjonalizmu i przede wszystkim niezwykle istotnego i wciąż niestety aktualnego na Cyprze problemu podziału wyspy⁴⁴.

Zakończenie

Sytuacja na rynku mediów na Cyprze wciąż ewoluuje. W 2013 r. w parlamencie cypryjskim toczyła się debata dotycząca rezygnacji z wszelkiej formy reklam zamieszczanych w stacjach telewizyjnych i radiowych podlegających Państwowemu Urzędowi Radiowo-Telewizyjnemu RIK⁴⁵. Głównym argumentem za ograniczeniem emisji był fakt, iż państwowy nadawca pełniący specyficzną misję publiczną nie powinien czerpać zysków z innych źródeł niż subsydia państwowe. Propozycja ta miała zarówno wielu zwolenników, jak i przeciwników. Ci ostatni uważali, iż sytuację w mediach powinna regulować niewidzialna ręka rynku, a nie ustawy parlamentarne⁴⁶. Ze względu na olbrzymie rozbieżności dotyczące tego problemu wśród partii politycznych, sprawa utknęła w komisji parlamentarnej i do tej pory nie doszło do głosowania w tej kwestii⁴⁷.

Kolejnym wyzwaniem dla rynku medialnego na Cyprze było dostosowanie wewnętrznych aktów prawnych do unijnej dyrektywy o audio-wizualnych usługach medialnych (2010/13/EU)⁴⁸. Dyskusja na ten temat rozpoczęła się pod koniec 2013 r. Zaproponowano zmiany w prawie medialnym dotyczące nadawców prywatnych. Reformy miały dotyczyć udzielania nowych form licencji nadawczych – prywatnym nadawcom telewizyjnym licencji miano udzielać tylko na rok czasu, radiowym na lat siedem. Nowe prawo, w zakresie stacji komercyjnych, miało szczególnie chronić mniejszości (szeroko rozumiane) oraz przeciwdziałać dyskryminacji, terroryzmowi, ksenofobii oraz pedofilii⁴⁹.

---

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ *Η θέση του ΔΗΣΥ για αποκοπή της διαφήμισης από το ΡΙΚ επισκίασε τη συζήτηση για τον προϋπολογισμό του ιδρύματος*, <http://www.inewsgr.com/173/i-thesi-tou-disy-gia-apokopi-tis-diafimis-ipo-to-rik-episkiase-ti-syztisi-gia-ton-proypologismo-tou-idrymatos.htm> [dostęp 27.10.2014].

⁴⁶ Ch. Christophorou, *Law Proposal to Ban Advertising on Public Broadcasting Service*, <http://merlin.obs.coe.int/iris/2013/9/article6.en.html> [dostęp 12.10.2014].

⁴⁷ *ΝΑΙ, ΑΥΤΟ ΤΟ ΡΙΚ ΘΕΛΟΥΜΕ*, <http://nikospa.wordpress.com> [dostęp 15.10.2014].

⁴⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:095:0001:0024:EN:PDF> [dostęp 5.10.2014].

⁴⁹ Ch. Christophorou, *Extensive Amendments Proposed for Act on Radio Television Organisations*, <http://merlin.obs.coe.int/iris/2013/10/article13.en.html> [dostęp 12.10.2014].

Równocześnie do zmian wprowadzanych dla prywatnych nadawców zaproponowano reformy w prawie medialnym dotyczące RIK. Wiązały się one z ograniczeniem emisji reklam w czasie wybranych programów telewizyjnych, oznaczenia odpowiednimi znakami programów w zależności od kategorii wiekowej, ochrony mniejszości (równego traktowania mniejszości seksualnych) oraz równego dostępu partii politycznych do programów publicystycznych⁵⁰.

Proponowane reformy otworzyły szeroką dyskusję w parlamencie cypryjskim, która wciąż jest w toku.

Abstract

Evolution of the Media Market in Cyprus

The article presents the evolution of the media in Cyprus. The author outlines the short political history of the island, pointing out the lack of any cultural policy in Cyprus under Turkish rule. The British takeover of the island in 1878 was a turning point in this respect, with the first newspapers and magazines in Greek and English being published. The first press law was introduced in Cyprus in 1935 and was connected with the introduction of strict censorship, as the British were anxious about possible agitation for independence of the Cypriot Greeks. Regaining independence contributed to further evolution of the press market. In time, small family companies started disappearing, replaced by large media corporations. In 1990, the Cypriot parliament passed an act on press law that regulates the functioning of the press market and that has remained in force ever since. The article further presents the evolution of the radio and television media in Cyprus. The first radio and television stations started functioning already under the British rule in the 1950s, but they experienced a boom only after the establishment of an independent Republic of Cyprus. In 1998, the Cyprus Radio-Television Authority was established to guarantee the observance of the principles of democracy as well as civil rights and freedoms in the media market. Furthermore, the article also presents the effects of the work on a Cypriot journalists' code of ethics.

---

⁵⁰ Ch. Christophorou, *Amendments Proposed for Law on Public Service Broadcaster*, <http://merlin.obs.coe.int/iris/2013/10/article12.en.html> [dostęp 22.10.2014].